

УДК 338.43:330.3

М. О. Дергалюк,
аспірант, Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

ПЕРЕШКОДИ РОЗВИТКУ АПК РЕГІОНІВ ТА НАПРЯМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЩОДО ЇХ ЕЛІМІНАЦІЇ

M. Dergaliuk,
postgraduate student, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

PROBLEMS OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX REGIONS DEVELOPMENT AND DIRECTIONS OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM ON THEIR ELIMINATION

У статті визначено перешкоди розвитку АПК регіонів макrorівня пов'язані з державним та регіональним управлінням та підтримкою розвитку сфер АПК, до яких належать: відсутність дієвих цільових програм розвитку сфер АПК регіонів; відсутня відповідна законодавча база щодо органічного сільського господарства і сертифікації органічної продукції; значні диспропорції у цінах на сільськогосподарську продукцію по відношенню до цін на матеріально-технічні ресурси; відсутність довгострокового пільгового кредитування сільськогосподарських виробників; значне податкове навантаження на сільськогосподарських виробників; незавершеність реформ у аграрній сфері; відсутність стимулювання сільського господарства виробників у виробництві менш рентабельних видів сільськогосподарської продукції тощо.

Обґрунтовано дії організаційно-економічного механізму розвитку АПК регіонів спрямованих на їх елімінацію, застосування яких призведе до цілісного, збалансованого розвитку всіх сфер АПК регіонів, що у свою чергу сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки країни, а також продовольчими й промисловими товарами населення, зростанню експорту сільськогосподарської продукції країни, розвитку соціальної сфери та покращенню екологічної ситуації.

The article defines the obstacles to the development of the agroindustrial regions complex at the macro level related to the state and regional administration and support for the development of the agroindustrial complex spheres, which include: absence of effective targeted programs for development of spheres of agrarian and industrial regions complex; there is no relevant legislative framework for organic agriculture and certification of organic products; significant disparities in prices for agricultural products in relation to the prices of material and technical resources; lack of long-term preferential lending to agricultural producers; significant tax burden on agricultural producers; incompleteness of reforms in the agrarian sector; lack of incentives for agricultural producers in the production of less profitable agricultural products, etc.

The actions of the organizational and economic mechanism of agroindustrial regions complex development is aimed at their elimination, the application of which will lead to a holistic and balanced development of all spheres the agroindustrial regions complex, which in turn will contribute to ensuring food security of the country, as well as food and industrial goods of the population, increase of export of agricultural products of the country, development of the social sphere and improvement of the ecological situation.

Ключові слова: перешкоди, АПК, регіон, елімінація, організаційно-економічний механізм, розвиток.

Key words: obstacles, agroindustrial complex, region, elimination, organizational and economic mechanism, development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Агропромисловий комплекс виконує такі завдання, як: забезпечення продовольчої безпеки населення країни та регіонів; виробництво товарів сільського виробництва та забезпечення сировиною переробні галузі; конкурентоспроможність продукції сільського господарства та її переробки на світовому ринку, збільшення експортного потенціалу економіки

тощо. Але на розвиток АПК впливають різні фактори макро- та макrorівня, у тому числі фактори, які перешкоджають її розвитку.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Перешкоди на шляху розвитку АПК досліджено в працях багатьох учених-економістів та практиків. Значний доробок у вирішенні цієї

проблеми внесли: В.Г. Андрійчук, В.М. Бондаренко, Я.К. Білоусько, П.І. Гайдуцький, В.П. Галушко, М.В. Газуда, М.В. Гладій, Ж.В. Дерій, М.Я. Дем'яненко, М.М. Ільчук, О.А. Єрмоленко, М.Ф. Крапивко, М.А. Лендел, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, Г.М. Підлісецький, В.В. Россоха, О.Ю. Чубукова, В.П. Ситник, В.П. Яковенко та ін.

Перешкоди макрорівня пов'язані з державним регулюванням і підтримкою сфер АПК на шляху розвитку АПК регіонів досліджувалися у своїх працях: Г.Я. Антонюк, М.С. Гріхогодов, Г.І. Бодак, О.М. Бурлака, Є.М. Воробйов, Т.Ю. Гела, Ю.А. Гороховець, Н.А. Казакова, В.О. Козловський, С.В. Козловський, М.А. Кравець, С.С. Марочко, О.Л. Михайлюк, В.Д. Олійник, Я.Й. Панюра, П.Т. Саблук, В.Ф. Семенов, Н.Б. Стоволос, С.М. Халатур, М. Г. Шульський та ін. Проте, незважаючи на велику кількість наукових публікацій, що підкреслює актуальність цього дослідження, перешкоди розвитку АПК регіонів залишаються невирішеними, що потребує подальшого дослідження та запровадження шляхів їх елімінації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження перешкод розвитку АПК регіонів та обґрунтування напрямів дії організаційно-економічного механізму розвитку АПК регіонів спрямованих на їх елімінації. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: з'ясувати шляхи перешкод розвитку АПК регіонів макрорівня пов'язані з державним регулюванням і підтримкою сфер АПК; запропонувати напрями дії організаційно-економічного механізму розвитку АПК регіонів спрямованих на їх елімінацію.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних умовах економічного розвитку, як вже відзначалось, особливого значення набуває розвиток АПК регіонів, що сприяє забезпеченню продовольчої та іншої безпеки життєдіяльності населення. Проведене дослідження щодо перешкод, які гальмують розвиток АПК регіонів [1, с. 222; 2, с. 14; 3, с. 69; 4, с. 60; 5, с. 25; 6, с. 149; 7, с. 5; 8, с. 78; 9, с. 100; 10, с. 90; 11, с. 115; 12, с. 145] дало можливість з'ясувати перешкоди на шляху розвитку АПК регіонів. Це у свою чергу, сприятиме розробленню спрямування дій організаційно-економічного механізму розвитку АПК спрямованих на їх елімінацію.

До перешкод макрорівня пов'язаних з державним регулюванням і підтримкою сфер АПК, на наш погляд, слід віднести:

— відсутність дієвих цільових програм розвитку сфер АПК регіонів, існуючі програми затверджуються, але не дофінансовуються до кінця і відповідно не виконуються, відсутність послідовності у розвитку сфер АПК регіонів;

— відсутня відповідна законодавча база щодо органічного сільського господарства і сертифікації органічної продукції;

— значні диспропорції у цінах на сільськогосподарську продукцію по відношенню до цін на матеріально-технічні ресурси (паливно-мастильні матеріали, електроенергію, технічні засоби, добрива тощо);

— відсутність довгострокового пільгового кредитування сільськогосподарських виробників та відповідної підтримки лізингової діяльності в Україні, що також зумовлено нерозвиненістю системи страхування ризиків у сфері сільського господарства АПК регіонів (наприклад, фермерським господарства ЄС надаються кредити під 2—3 % річних строком на 20—30 років [1, с. 223]);

— значне податкове навантаження на сільськогосподарських виробників;

— незавершеність реформ у аграрній сфері, призупинене реформування ринку землі, що призвело до неповного та неефективного використання земельних ресурсів, низької капіталізації землі, що виступає базовим виробничим активом у сільському господарстві;

— відсутність стимулювання сільськогосподарських виробників у виробництві менш рентабельних видів сільськогосподарської продукції, що негативно впливає на забезпечення продовольчої безпеки регіонів та держави та збереження родючості ґрунтів, знижує використання виробничого потенціалу не тільки сільського господарства, а й переробних галузей, призводить до загострення соціальних проблем в суспільстві;

— диспропорції у оплаті праці працівників сільського господарства та інших галузей національної економіки, відсутність мотивації до праці у сільськогосподарській сфері, що зумовлюють інерційність сільських жителів та міграційні процеси сільського населення особливо серед молоді;

— нестача висококваліфікованих інженерно-технічних, конструкторських та робітничих кадрів у сільській місцевості зайнятих у сільськогосподарському виробництві, відсутність системи перепідготовки кадрів щодо ефективного ведення сільськогосподарського виробництва;

— нерозвиненість самоврядування і неготовність сільських громад брати активну участь

у проектах місцевого соціально-економічного розвитку відповідно до регіональних програм розвитку;

— відсутність державних та регіональних стратегій розвитку АПК регіонів спрямованих на розширення зовнішніх ринків збуту не тільки сировинної продукції сільського господарства, а й готової продукції АПК регіонів, що сприяло б збільшенню експорту країни та розвитку переробної сфери АПК регіонів;

— нерозвиненість інноваційної інфраструктури, у сучасних умовах економічного розвитку існують певні перешкоди щодо розвитку інноваційної інфраструктури, а саме:

а) незадовільний платоспроможний попит суб'єктів агропромислових комплексів на результати діяльності інноваційної інфраструктури;

б) обмеженість фінансової підтримки розвитку інноваційної інфраструктури з боку державних та регіональних органів влади;

в) незадовільна інституційна підтримка суб'єктів інноваційної інфраструктури та науково-інноваційної діяльності, недотримання законодавства щодо бюджетного фінансування наукової діяльності, відсутність преференцій щодо розроблення, впровадження та комерціалізації вітчизняної науково-інноваційної продукції;

г) низька зацікавленість агропромислових бізнес-структур у фінансово-кредитній підтримці інноваційних проектів та науково-інноваційній діяльності;

д) нерозвиненість певних елементів інноваційної інфраструктури, таких як центрів трансферу технологій, електронних інноваційних бірж, механізмів венчурного фінансування та страхування науково-інноваційної діяльності тощо.

Також необхідно відзначити, що, крім окреслених перешкод розвитку АПК регіонів макrorівня пов'язаних з державним регулюванням, також існують перешкоди екологічного, логістичного, інформаційно-аналітичного та технологічного характеру.

З'ясування перешкод розвитку АПК регіонів макrorівня пов'язаних з державним регулюванням і підтримкою сфер АПК дає можливість обґрунтувати напрями дії організаційно-економічного механізму на їх елімінацію:

— по-перше, формування і реалізація державних та регіональних програм підтримки розвитку АПК з відповідним їх фінансовим забезпеченням та урахуванням інноваційного напрямку розвитку, особливостей та потреб регіонів;

— по-друге, змін до Податкового Кодексу України щодо: спрощення звітності суб'єктів підприємницької діяльності зайнятих у сільському господарстві; звільнення від сплати податку на прибуток підприємств та плати за землю терміном на п'ять років малих сільськогосподарських підприємств та підприємств з переробки сільськогосподарської продукції виключно на території сільських населених пунктів за умов вкладення ними фінансових ресурсів у розвиток сільської інфраструктури;

— по-третє, у межах децентралізації влади розробка та укладання багатосторонніх договорів з визначенням чіткої взаємодії та співпраці між суб'єктами АПК регіонів, органами регіональної влади та територіальними громадами;

— по-четверте, доопрацювання та прийняття Закону України "Про ринок земель", запровадження ефективного та прозорого механізму юридичного та технічного оформлення права землекористування та землеволодіння, формування ринку земель сільськогосподарського призначення, удосконалення системи ведення державного земельного кадастру;

— по-п'яте, заходи щодо здешевлення банківських довгострокових кредитів, імплементація спеціальних програм кредитування сільськогосподарських підприємств на пільгових засадах у банківських установах та кредитних спілках з урахуванням сезонності сільськогосподарських виробничих циклів, стимулювання надання кредитів банківськими установами під гарантії державних та регіональних органів влади строком на 25—30 років з відстрочкою платежу на п'ять років для розвитку сільськогосподарського виробництва та отримання позик сільськогосподарськими виробниками, стимулювання лізингових відносин, використання державно-приватного партнерства для розвитку АПК регіонів;

— по-шосте, заходи щодо захисту інтересів споживачів в придбанні за доступними цінами необхідних продовольчих товарів відповідної якості, з урахуванням гарантування сільськогосподарським товаровиробникам прибутковості, яка б забезпечувала розширене відтворення і не руйнувала ринкові механізми саморегуляції;

— по-сьоме, застосування заходів щодо підвищення мотивації праці у сільській місцевості та зростання зайнятості сільських мешканців з метою збереження трудового потенціалу на високому професійно-кваліфікаційному рівні, за рахунок: поширення програм районними центрами зайнятості щодо навчання безробітних у сільській місцевості основам підприємницької діяльності та заохочення відкриття малих підприємств у сільському гос-

подарстві; заохочування до роботи і проживання у сільській місцевості молодих фахівців шляхом надання їм житла; пільгового кредитування; запровадження практики диференційованих доплат за стаж роботи у сільській місцевості за рахунок коштів регіонального бюджету; гарантування належного пенсійного забезпечення відповідно до стажу особам, які проживають та працюють у сільських місцевості;

— по-восьме, впровадження програм державного та регіонального соціально-культурного розвитку та розбудови об'єктів соціальної інфраструктури сільської місцевості, спрямованих на забезпечення сільського населення відповідного рівня послугами освіти, медицини, розвиток місць культури, спорту, відпочинку тощо;

— по-восьме, збереження та покращення людського потенціалу сільських територій завдяки розповсюдженню наукових знань, професійної підготовки та перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування у сфері агробізнесу на базі аграрних університетів, професійно-технічних училищ та технікумів АПК, та найбільш успішних аграрних господарств регіонів;

— по-дев'яте, створення освітньо-наукових агропромислових формувань, що обумовлено віднесенням до АПК інфраструктура, у тому числі інноваційної, яка здатна забезпечувати ефективно впровадження результатів науково-технічної діяльності у агропромислове виробництво, виступаючи однією з форм забезпечення розвитку АПК на інноваційній основі. Розвиток інноваційної інфраструктури, у тому числі створення освітньо-наукових агропромислових формувань та їх взаємодії між собою виступатимете засобом удосконалення взаємозв'язків освіти, науки і виробництва, сприятиме залученню інноваційних технологій світового рівня та продукуванню власних інновацій у розвиток АПК.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Отже, у ході дослідження відокремлено перешкоди розвитку АПК регіонів макrorівня пов'язані з державним та регіональним управлінням та підтримкою розвитку сфер АПК, до яких належать: відсутність дієвих цільових програм розвитку сфер АПК регіонів; відсутня відповідна законодавча база щодо органічного сільського господарства і сертифікації органічної продукції; значні диспропорції у цінах на сільськогосподарську продукцію по відношенню до цін на матеріально-технічні ре-

сурси; відсутність довгострокового пільгового кредитування сільськогосподарських виробників та відповідної підтримки лізингової діяльності в Україні; значне податкове навантаження на сільськогосподарських виробників; незавершеність реформ у аграрній сфері; відсутність стимулювання сільського господарства виробників у виробництві менш рентабельних видів сільськогосподарської продукції; диспропорції у оплаті праці працівників сільського господарства та ін. галузей національної економіки; відсутність мотивації до праці у сільськогосподарській сфері; нестача висококваліфікованих кадрів у сільській місцевості, відсутність системи перепідготовки кадрів; нерозвиненість самоврядування; відсутність державних та регіональних стратегій розвитку АПК регіонів спрямованих на розширення зовнішніх ринків збуту сільськогосподарської продукції; нерозвиненість інноваційної інфраструктури; відсутність взаємодії між освітніми, науковими установами та виробниками агропромислової продукції.

Обґрунтовано дії організаційно-економічного механізму розвитку АПК регіонів спрямованих на їх елімінацію, застосування яких призведе до цілісного, збалансованого розвитку всіх сфер АПК регіонів, що у свою чергу сприятиме забезпеченню продовольчої безпеки країни, а також продовольчими й промисловими товарами населення, зростанню експорту сільськогосподарської продукції країни, розвитку соціальної сфери та покращенню екологічної ситуації.

Подальшого дослідження вимагають екологічні, логістичні, інформаційно-аналітичні та технологічні перешкоди розвитку АПК регіонів та обґрунтування дій організаційно-економічного механізму розвитку АПК регіонів спрямованих на їх елімінацію.

Література:

1. Антонюк Г.Я. Проблеми розвитку АПК на сільських територіях Львівщини / Г.Я. Антонюк, Я.Й. Панюра // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. — 2013, Вип. 6 (104). — С. 220—228.

2. Воробйов Є.М. Агропромисловий комплекс України: сучасний стан та особливості / Є.М. Воробйов, Т.Ю. Гела // Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. — Вип. 2 "Економіка". — 2010. — С. 15—20.

3. Гороховець Ю.А. Теоретичні основи структурування АПК регіону / Ю.А. Гороховець // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка": збірник наукових праць / Ред. кол.:

І.Д. Пасічник, О.І. Дем'янчук. — Острого: Вид-во Національного університету "Острозька академія", 2014. — Вип. 27. — С. 69—72.

4. Козловський С.В. Стійкість розвитку аграрної галузі регіону як чинник економічного зростання України / С.В. Козловський, В.О. Козловський, О.М. Бурлака // Економіка України. — 2014. — № 9 (634). — С. 59—73.

5. Кравець М.А. АПК України на сучасному етапі розвитку (стан і перспективи) / М.А. Кравець, М.С. Гріхогодов, Н.А. Казакова // Науковий вісник Херсонського державного університету. — Вип. 13. Ч. 1. — 2015. — С. 22—28.

6. Марочко С.С. Розбалансованість розвитку ключових сфер АПК: аналіз тенденцій та наслідків виникнення / С.С. Марочко // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону: мат. IV Міжнар. наук.-пр. конф. (3—5 вересня 2013 р., м. Суми). — Суми: СДУ, 2013. — С. 146—149.

7. Саблук П.Т. Состояние и перспективы развития агропромышленного комплекса Украины / П.Т. Саблук // Экономика Украины. — 2008. — № 12. — С. 4—8.

8. Семенов В.Ф. Міжрегіональні диспропорції та регіональне зростання: монограф. / В.Ф. Семенов, О.Л. Михайлюк, В.Д. Олійник / За ред. В.Ф. Семенова. — Одеса: Атлант, 2011. — 150 с.

9. Стоволос Н.Б. Модель формування загальнодержавної системи виробництва органічної продукції / Н.Б. Стоволос // Вісник ЖДТУ. Сер.: Економічні науки. — 2014. — № 4 (70). — С. 98—102.

10. Тульчинська С.О. Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу / С.О. Тульчинська // Стратегічні пріоритети: наук.-аналітичний щоквартальний зб. НІСД при Президентові України / Гол. ред. Ю.Г. Рубан. — 2008. — № 1 (6). — С. 89—95.

11. Халатур С.М. Механізм адаптації агропромислового комплексу України в умовах глобальної продовольчої проблеми / С.М. Халатур // Вісник Дніпропетровського аграрно-економічного університету. — 2015. — № 1 (55). — С. 114—116.

12. Шульський М. Г. Сучасний стан сільського господарства в Україні / М.Г. Шульський, Г.І. Бодак // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького. — 2011. — Т. 13. — № 2 (48). Ч. 3. — С. 145—148.

References:

1. Antoniuk, H.Ya. and Paniura, Ya.J. (2013), "Problems of development of agroindustrial complex in rural areas of Lviv region", *Sotsial'no-*

ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy, vol. 6, no. 104, pp. 220—228.

2. Vorobjov, Ye.M. and Hela T.Yu. (2010), "Agro-industrial complex of Ukraine: current state and features", *Zbirnyk naukovykh prats' KhNPU im. H.S. Skovorody*, vol. 2, pp. 15—20.

3. Horokhovets', Yu.A. (2014), "Theoretical foundations of structuring the agroindustrial complex of the region", *Naukovi zapysky National'noho universytetu Ostroz'ka akademiia*, vol. 27, pp. 69—72.

4. Kozlovs'kyj, S.V. Kozlovs'kyj, V.O. and Burlaka, O.M. (2014), "Sustainability of the agrarian sector of the region as a factor of economic growth in Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 9, no. 634, pp. 59—73.

5. Kravets', M.A. Hrikhovodov, M.S. and Kazakova, N.A. (2015), "AIC of Ukraine at the present stage of development (state and prospects)", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnogo universytetu*, vol. 13, no. 1, pp. 22—28.

6. Marochko, S.S. (2013), "Unbalanced development of key areas of the agroindustrial complex: analysis of the trends and consequences of the occurrence", *Mizhnarodna stratehiia ekonomichnoho rozvytku rehionu Mizhnarodna nauk.-pr. konferentsiya [International strategy for the economic development of the region. International scientific and practical conference]*, SDU, Sumy, Ukraine, 3—5 sept, pp. 146—149.

7. Sabluk, P.T. (2008), "Status and prospects of development of the agro-industrial complex of Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 12, pp. 4—8.

8. Semenov, V.F. Mykhajliuk, O.L. and Olijnyk, V.D. (2011), *Mizhrehional'ni dysproportsii ta rehional'ne zrostannia [Interregional disproportions and regional growth]*, Atlant, Odesa, Ukraine.

9. Stovolos, N.B. (2014), "Model for the formation of a national system for the production of organic products", *Visnyk ZhDTU*, vol. 4, no. 70, pp. 98—102.

10. Tul'chyns'ka, S.O. (2008) "Functioning of the organizational and economic mechanism of the innovation process", *Stratehichni priorytety*, vol. 1, no. 6, pp. 89—95.

11. Khalatur, S.M. (2015), "Mechanism of adaptation of agroindustrial complex of Ukraine in the conditions of global food problem", *Visnyk Dnipropetrovs'koho ahrarno-ekonomichnoho universytetu*, vol. 1, no. 55, pp. 114—116.

12. Shul's'kyj, M.H. and Bodak, H.I. (2011), "The current state of agriculture in Ukraine", *Naukovyj visnyk LNUVMBT imeni S. Z. Gzhyt's'koho*, vol. 2, no. 48, pp. 145—148.

Стаття надійшла до редакції 03.07.2017 р.